

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ КНР В УМОВАХ СВІТОВОЇ КРИЗИ: УСПІХИ І ПРОБЛЕМИ

Аналізуються проблеми, з якими в умовах світової економічної кризи зіткнулася Китайська Народна Республіка, висвітлюються успіхи країни у подоланні труднощів. Порівнюється сучасний стан економіки КНР та інших держав світу, передусім США та країн ЄС. Окреслюються можливі перспективи розвитку КНР.

Анализируются проблемы, с которыми в условиях мирового экономического кризиса столкнулась Китайская Народная Республика, освещаются успехи страны в преодолении трудностей. Сравнивается состояние экономики в КНР и в других государствах мира, прежде всего США, странах ЕС. Обрисовываются перспективы развития КНР.

Problems, with which in the conditions of world economic crisis People's Republic of China, and successes of this country, clashed in overcoming of difficulties, are examined in the article. The state of economy is compared in People's Republic of China and in other states of the world, foremost the USA and countries EU. The prospects of development of People's Republic of China are described.

Ключові слова: КНР, економіка, світова економічна криза, реформи.

Постійна модернізація потрібна будь-якій державі для того, щоб розвиватися, зберегти конкурентоспроможність і, в решті-решт, просто вижити. Державне керівництво, що стикається з проблемою національної модернізації, обов'язково вирішує й завдання ідеологічного забезпечення відповідної стратегії. Прикладом вдалих дій у цьому відношенні є, на нашу думку, реалізована стратегія Ден Сяопіна в Китаї. Вона засвідчила важливе значення соціальної мобілізації, реального об'єднання народу для вирішення стратегічних завдань. Накопичені Китаєм ресурси і досвід управління економікою дають змогу долати труднощі в умовах світової економічної кризи, що розпочалася в 2008 р. Адже, як зазначає один із російських економістів, «Америка проявила безвідповідальність. Не тільки сама захворіла. Ще й інших заразила» [8]. Економіка Китаю найвищою мірою залежала від

експортних поставок, перш за все до США, які з початком кризи раптом припинилися, руйнуючи тисячі дрібних та великих підприємств. Проте Китай подолав ці утруднення. Відтак, антикризовий досвід Китаю безперечно заслуговує на увагу. Мета даної статті — проаналізувати шляхи модернізації економіки КНР в умовах світової кризи.

Головне рішення, прийняте з початком світової кризи, полягало у тому, аби різко збільшити державні витрати, запровадивши спеціальну антикризову програму ціною близько 600 млрд. дол. Ця програма мала перш за все замінити втрати зовнішнього попиту на нарощування попиту внутрішнього. Виділялися кошти на субсидування цін на житло, що йшло на продаж, та ставок іпотечних кредитів. Асигнувався розвиток інфраструктури, будівництво якої мало також допомогти скороченню безробіття. Програми з охорони довкілля також було оголошено пріоритетними та профінансовано.

Центральне місце в фінансовій політиці держави посіло забезпечення доступного кредиту. В банківську систему накачувалася значна ліквідність, але вона не йшла на купівлю іноземної валюти — юань не конвертується, а очікування девальвації відсутні. Ліквідність пішла на кредити підприємства. При цьому процентні ставки було знижено. Незважаючи на різке зростання державних витрат, високої інфляції в Китаї не спостерігається [11].

Директор НДІ проблем національної економіки при Фонді з вивчення реформи економічної системи Китаю Фань Ган, виступаючи в Пекіні на форумі, присвяченому розвитку КНР, виключив можливість того, що інвестиційна програма в 4 трлн. провалиться в фінансову «чорну діру». На його думку, ці засоби буде використано в реальному секторі економіки, що забезпечить реальний попит і дасть можливість без особливого напруження здійснити 8-відсоткове економічне зростання.

Своєю чергою, спеціаліст зі статистики Чжен Цзінпін підкреслив, що Китай володіє величезним власним ринком і в змозі, спираючись на внутрішній попит, досягти позитивного ефекту масштабного господарювання і протистояти зовнішньому впливу. Водночас рушійною силою і гарантією економічного розвитку, вважає він, є стрімка індустріалізація та урбанізація, а також здорова й стабільна фінансова система. Професор Пекінського університету Чжоу Ціжень звернув увагу учасників форуму на те, що поряд з укладанням ресурсів іще одним джерелом економічного зростання є технологічні, структурні і системні зміни [14].

Говорячи про необхідність якомога швидше подолати наслідки глобальної фінансової кризи, керівник Міністерства і техніки КНР Вань Чан підкреслив, що протягом останніх 20 років значно підвищилася здатність китайської галузі високих і нових технологій протидіяти ризикам. Незважаючи на світову кризу, у 2008 р. середні темпи зростання обсягу продукції на високотехнологічних підприємствах центральних і середніх районів Китаю становили 10—20%, у східних районах країни цей показник перевищував 10%. «Для виходу Китаю з негативного впливу глобальної фінансової кризи необхідно і далі вдосконалювати науково-технічне забезпечення таких галузей, як освоєння нових джерел енергії, біотехніка, інформатика та сучасна обробна промисловість, — підкреслив він» [10].

Для всього світу фінансова криза стала бідною, тоді як КНР ця криза надала нові шанси. Нинішня криза чітко виявила тенденцію здорового і постійного розвитку економіки КНР. Зростання внутрішнього споживання в Китаї досягне 13,3%, — вважає головний економіст американської фінансової компанії «Голдман Сакс» Джим Онлі [3]. Інфляція в Китаї близька до нуля, національна валюта відносно долару не знижувалася, а банківське кредитування промисловості та інфраструктурного будівництва переживає бум — воно багаторазово порівняно з докризовим часом збільшилося. Цьому сприяє, зокрема, низький рівень використання коштів, запозичених у приватного сектору, та невисока залежність фінансової системи від зовнішніх ризиків.

Високо оцінюють на Заході китайський потенціал зростання частки споживання у ВВП. Для цього в КНР не тільки дають субсидії біднякам і підтримують відносно низькі ціни на бензин, але й виділяють, за рішенням уряду, багатомільярдні кошти, щоб створити загальнонаціональну систему охорони здоров'я.

Китай — єдина в світі країна, де антикризова боротьба вже ознаменувалася позитивними результатами [7]. За співвідношенням між обсягом державної допомоги та розміром національної економіки Китай залишив далеко позаду всі інші країни і регіони світу, включаючи США та Європу. Споживання у Китаї зростає, попит на автомобілі б'є рекорди. І усе це через те, що обсяг доступних населенню грошей теж різко зріс. Прибутки мешканців міст за півроку збільшилися на 11%, а сіл — на 8%.

Нагадаємо, що ще 2008 року багато економістів висловлювали сподівання, що високий попит Китаю на нафту, метали, автомобілі і

промислове устаткування витягне з економічної ями весь інший світ. США теж отримують від успіхів цієї країни великі прибутки. Адже китайський уряд нагромадив уже понад 2 трлн. золотовалютних резервів і поки купує папери американської державної скарбниці. Значить, якраз китайці своїми грошима рятують стабільність долару і всієї світової фінансової системи [2].

Орієнтація на розвиток попиту за рахунок інфраструктурних проєктів виявилася ідеальною політикою в умовах глобальної кризи. Відповідно до неї, у китайській державі з'явилася формула «в кожне село має вести асфальтована дорога, і центральна вулиця кожного села має бути заасфальтована». Недаремно результатом впливу глобальної економічної кризи на Китай стало лише загальмування економічного зростання з 13% у 2007 р. до 8,5% у 2009 р. (прогноз МВФ), тоді як у США зростання у 2,1% змінилося на спадання на 2,5%, а в Японії та Німеччині — зростання на 2,8—2,5% — на спадання на 5,3—5,4%.

Китайське керівництво спромоглося творчо запозичити із західного досвіду лише необхідні елементи, і повернути їх на свою користь. Китай ніколи не стискав своєї грошової маси. Китай з самого початку встановив незмінність слабкого юаня до долару, що давало змогу при кожній операції досягати кратної вигоди з китайського експорту. Китай свідомо йшов на купівлю американських бонів на суму в третину від позитивного сальдо своєї торгівлі зі США, створюючи в силу масштабів цієї операції стратегічну залежність Вашингтона від Китаю, а не тільки навпаки. Нарешті, Пекін жорстко контролює свій «багатий клас», який виконує стратегічні завдання Китаю, а не виводить гроші з країни під будь-яким приводом [5].

Китай на фоні глобальної кризи демонструє зовсім не падіння ВВП, а 8-відсоткове економічне зростання. Навіть скромні антикризові паростки в Євросоюзі та Японії йдуть за рахунок китайських замовлень. В чому секрет Китаю? Він простий. Всі головні висоти національної економіки: банківські ресурси, сировинні галузі, важка індустрія та ВПК перебувають під повним і неослабним контролем держави. Вслід за найменшими проявами корупції з боку вищого управлінського складу йде розстріл або багатолітнє тюремне ув'язнення. Але головне — китайська фінансова система орієнтована на внутрішній попит з базовою обліковою ставкою 5% і не залежить від долару, що дає державі змогу вільно та ефективно розпоряджатися грошовими коштами [9].

В Китаї діє жорстке законодавство, яке обмежує «розкидання зарплат» на будь-якому підприємстві, тож величина заробітку топ-менеджера залежить від величини заробітку прибиральниці. Свої мільярди власники підприємства можуть отримати тільки через дивіденди, але й обкладаються прибутковим податком не за плоскою шкалою, а за дуже прогресивною, щоб не сказати «драконівською». В Китаї більшість населення оцінює діяльність влади і перспективи суспільства позитивно. Китай сьогодні дуже оптимістично налаштований, хоча керівники країни всіляко стримують ці настрої і не виставляють їх напоказ. Глобальна криза в Китаї відчувається не так, як у США або в Європі, де постійно говорять про проблеми, які виникли. Жебраків або безпритульних на вулицях не видно, в смітниках ніхто не копірається. Лейтмотив усіх розмов приблизно такий, що під удар потрапили підприємства, які працювали на чистий експорт, там були скорочення. Але підтримка, яка прийшла від держави не в банки, а якраз на ці конкретні підприємства, дала останнім змогу пережити найважливіший час без особливих втрат. Все це допомагає китайській економіці не тільки пережити кризу, а й бурхливо прогресувати [12].

Новим внутрішнім ринком стане китайське село. Обсяг ринку на селі в КНР становить приблизно 800 млн. чоловік, що за потенціалом споживання перевищує обсяг сукупного ринку ЄС. Результатом цього стане інтеграція сільського та міського соціально-економічного розвитку. Буде вирішено інфраструктурні проблеми села у комунальних послугах, освіті, охороні здоров'я, ресурсозбереженні. Грошове нарахування державою аграрного будівництва дасть змогу до 2019 р. збільшити доходи селян удвічі, ліквідувати бідність і розігнати сільський ринок споживання товарів та послуг до рівня самодостатності [4].

16 серпня 2010 р., згідно з повідомленням із Токію, вартість японської економіки в другому кварталі 2010 р. становила 1,28 трлн. дол. Таким чином, Китай випередив Японію, оскільки вартість його економіки за той самий період дорівнює 1,33 трлн. дол. Китай став другою економікою в світі й пропустив уперед лише США. Для перспективи: територія Китаю майже рівна території США. Але на ній мешкає одна п'ята населення земної кулі, і ця територія бідна на природні ресурси. Доходи в Китаї на душу населення перебувають на рівні таких країн, як Алжир і Албанія, — десь близько 3600 дол. на рік (у США — 46000 дол.). І, тим не менше, здавалось би, протиприродний шлюб режиму й економіки Китаю творить дива. Ось

що пише американський економічний оглядач Девід Барбоза: «Безперечно, що під керівництвом комуністичної партії Китай став перетворювати глобальну економіку завдяки своєму домінуванню в торгівлі, своїм гігантським запасам іноземної валюти, величезному урядовому боргу США і негнотному апетиту відносно нафти, вугілля, заліза та інших природних ресурсів». З цим не можна не погодитися. Китай уже є рушієм світового зростання.

Зрозуміло, на шляху розвитку Китай стикається з серйозними перешкодами. Економіка країни надто зав'язана на експорті та інвестиціях. США, ЄС, багато інших країн звинувачують Пекін у тому, що він штучно знижує курс своєї валюти — юаня для активізації свого експорту. Китай відкидає звинувачення на свою адресу та одночасно обіцяє світові нову валютну реформу.

На думку Ларді з Петерсонівського інституту, Китай уже є головним детермінантом цін практично на всі найважливіші товари та предмети споживання. В зв'язку з цим економісти-теоретики знову гальванізували полеміку про те, чи є ринкова економіка Заходу найефективнішою системою господарювання, чи в епоху глобалізації та мультинаціональних монополій пальма першості все більше переходить до рук державного капіталізму, незалежно від політичних структур влади. Робити кінцеві висновки щодо цього ще рано. Почекаємо, поки Китай та інші країни, які йдуть його шляхом, доженуть Захід за «людськими» показниками не в правах та свободах, а за рівнем життя [13].

Нещодавно МВФ виступив з черговою доповіддю про те, що зростання світової економіки в кінці 2010 р. сповільниться. Але більше за все МВФ турбують проблеми, пов'язані з величезним обсягом суверенного боргу розвинутих країн. Китай же має всі шанси перебрати на себе функції локомотиву світової економіки. Економічне зростання в Китаї у 2010 році очікується на рівні 8,5% (а за оптимістичним прогнозом навіть більше — до 9,6%). Звичайно, порівняно з європейськими країнами, для яких зростання в розмірі 1—2% — це вже свято, Китай показує унікальні темпи.

Для України проблеми багатих країн можуть виявитися в одному: ми — великі боржники Заходу взагалі та Європи зокрема. Поки в абсолютній більшості випадків позики нам реструктуризували. Але погіршення ситуації в європейському регіоні означає, що рівень реструктуризації боргів може бути набагато нижчим. Європі стануть потрібними живі гроші, і вона зажадає від боржників повернення позик [1].

Таким чином, Китай виходить на пік могутності в умовах панування постіндустріального устрою. Вже сьогодні майже 300 млн. китайців пов'язані з високотехнологічними галузями економіки, а за кількістю це — населення сполучених Штатів Америки. А це призведе до того, що якраз Китай у найближчому майбутньому замінить США як глобального лідера. За оцінками ЦРУ, якщо не відбудеться нічого екстраординарного, ВВП КНР із нинішніх 13 трлн. дол. у 2040 р. збільшиться майже в 10 разів, залишивши позаду американську економіку. Отже, у мирному суперництві білоголового орла (символ США) з Китайським «Червоним драконом» усе виразнішою стає перевага останнього.

1. Акімова Г. Эпоха турбулентности. Вторую годовщину кризиса мировая экономика встретила в тревожном состоянии / Г. Акімова // Киевский телеграф. — 2010. — 17—23 сентября.

2. Арабов П. Китайское чудо спасает планету / П. Арабов // Известия. — 2009. — 28 июля.

3. Ветры кризиса Китаю не страшны // Правда. — 2008. — 25—26 сентября.

4. Девягов А. Аврал в казино. Заметки китаиста / А. Девягов // Завтра. — 2009. — Декабрь.

5. Делягин М. Китайский урок / М. Делягин // Завтра. — 2009. — Ноябрь.

6. Коцьков Н. Битва орлов с драконом / Н. Коцьков // Завтра. — 2010. — Октябрь.

7. Крушинский А. Китайские рецепты от всемирной болезни / А. Крушинский // Правда. — 2009. — 6—10 марта.

8. Лившиц А. Новый мир / А. Лившиц // Известия. — 2008. — 15 октября.

9. Нагорный А. Подсчитают — прослезятся / И. Нагорный // Завтра. — 2009. — Сентябрь.

10. Необходим научный прорыв // Правда. — 2009. — 3 сентября.

11. Никонов В. Подсказка по-пекински / В. Никонов // Известия. — 2009. — Апрель.

12. Пономарев И. Развитие не на словах / И. Пономарев // Завтра. — 2009. — Ноябрь.

13. Стуруа М. Китайский скачок / М. Стуруа // Известия. — 2010. — 19 августа.

14. Экономика без черных дыр // Правда. — 2009. — Апрель.